

ASIA Oikeudenkäynnin julkisuus**KANTELU**

Oikeustoimittajat ry on arvostellut oikeuskanslerille 5.6.2008 osoittamassaan kantelussa Helsingin hovioikeuden menettelyä 5.6.2008 toimitetussa suullisessa käsittelyssä. Yhdistys on pyytänyt selvittämään, onko elinkautiseen vankeuteen tuomitun ehdonalaista vapauttamista koskevassa asiassa ollut laissa säädetyt perusteet käsitellä asia kokonaan suljetuin ovin, onko hovioikeus perustellut oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisunsa lain edellyttämällä tavalla ja onko hovioikeudella ollut lailliset edellytykset kieltää kuvaaminen salissa ennen istunnon alkua.

SELVITYS

Kantelun johdosta on hankittu Helsingin hovioikeuden presidentin lausunto ja asian ratkaisukokouksen selvitys. Lisäksi korkeimmasta oikeudesta on hankittu asian asiakirjat.

VASTINE

Oikeustoimittajat ry on antanut vastineensa hankitusta selvityksestä.

RATKAISU

1 Suullisen käsittelyn toimittaminen kokonaan yleisön läsnä olematta

Oikeusohjeet

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (YTJulkL) 14 §:n 1 momentin mukaan asian suullinen käsittely on julkinen, jollei tuomioistuin 15 §:n nojalla määrää, että suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnäolematta.

YTJulkL:n 15 §:n 3 kohdan mukaan tuomioistuin voi asiaan osallisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisilta osin yleisön läsnä olematta, jos asiassa esitetään 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädetty tai 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätty oikeudenkäyntiasiakirja taikka ilmaistaan muussa laissa salassa pidettäväksi säädetty tieto, jonka julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Hallituksen esityksen 13/2006 mukaan uusi lainkohta erottaisi lain 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädetyt ja 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätyt oikeudenkäyntiasiakirjat muista lain mukaan salassa pidettävistä asiakirjoista. Kun oikeudenkäynnissä esitettäisiin muussa kuin ehdotetussa laissa salassa pidettäväksi säädetty asiakirja, jota ei myöskään 10 §:n nojalla ole määrätty salassa pidettäväksi, suljettu käsittely edellyttäisi ehdotuksen mukaisesti aina lisäksi, että tällaisen tiedon julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Sen sijaan, jos asiassa esitettäisiin ehdotettavan lain 9 tai 10 §:n mukaisesti salassa pidettävä asiakirja, olisi tämä yksin riittävä edellytys suljetulle käsittelylle.

YTJulkL:n 9 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa siltä osin kuin se sisältää tietoja pitkäaikaisvangin vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta ja rikosrekisteristä.

Viranomaisten julkisuudesta annetun lain (JulkL) 24 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä poliisille ja muille esitutkintaviranomaisille ja viralliselle syyttäjälle sekä tarkastus- ja valvontaviranomaisille tehdyt ilmoitukset rikoksesta, esitutkintaa ja syyteharkintaa varten saadut ja laaditut asiakirjat sekä haastehakemus, haaste ja siihen annettu vastaus rikosasiassa, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) mukaan.

Käsittely Helsingin hovioikeudessa ja päätös suljetusta käsittelystä

Helsingin hovioikeus on 5.6.2008 toimittanut suullisen käsittelyn elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomitun (elinkautisvangin) ehdonalaista vapauttamista koskevassa asiassa. Kysymys on ollut siitä, onko hovioikeuden aiemmin tekemää päätöstä elinkautisvangin päästämisestä ehdonalaiseen vapauteen muutettava haastehakemuksen mukaan valvotun koevapauden aikana tapahtuneiden rikosten johdosta.

Suullisen käsittelyn pöytäkirjasta ilmenee, että asiassa hakijana ollut Rikosseuraamusvirasto on vaatinut, että asia käsitellään suljetuin ovin. Vastapuolena ollut elinkautisvanki ei ole vastustanut vaatimusta.

Hovioikeus on päättänyt oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 15 §:n 1 momentin nojalla, että asian suullinen käsittely toimitetaan kokonaan yleisön läsnä olematta, koska asiassa esitetään salassa pidettäväksi säädetyjä oikeudenkäyntiasiakirjoja.

Pöytäkirjan mukaan suullisessa käsittelyssä on käsitelty elinkautisvangin syynä luettua rikosta, rangaistusajan suunnitelmaa ja sen toteutumista sekä hänen vankila-aikaista käyttäytymistä ja hänen käyttäytymistään valvotun koevapauden aikana, mistä seikoista asianosaiset lausuvat. Käsillä ovat olleet myös rikosasian haastehakemus ja esitutkintapöytäkirjat. Rikosasia on haastehakemuksen mukaan koskenut elinkautisvangin koevapauden aikana tekemiksi väitettyjä rikoksia. Rikosasia ei ollut ollut vielä esillä tuomioistuimen istunnossa.

Arviointi

Suullisen käsittelyn julkisuus on selvä pääsääntö. Tästä voidaan poiketa vain laissa säädetyin edellytyksin. Suljetusta käsittelystä päätettäessä tulee arvioida, millaista asiassa esitettävä tieto on luonteeltaan ja millaisia seurauksia tiedon julkiseksi tulemisesta aiheutuisi.

Käsiteltäessä sitä, onko aiemmin tehtyä päätöstä elinkautiseen vankeuteen tuomitun päästämisestä ehdonalaiseen vapauteen muutettava valvotun koevapauden aikana tehtyjen uusien rikosten johdosta, on otettava huomioon uusien rikosten vakavuus ja laatu, uusien rikosten suhde vangin aiemmin tekemiin rikoksiin ja uusien rikosten vaikutus jo aiemmin vahvistettuihin ehdonalaisen vapauden edellytyksiin. Huomioon tulee siten ottaa paitsi elinkautisvangin uudet rikokset, ja rikokset, joista hänet on tuomittu elinkautiseen vankeuteen, myös arvio hänen vaarallisuudestaan, suoritettujen vankeusrangaistuksen kesto, vankila-aikainen käyttäytyminen ja rangaistusajan suunnitelma.

Käsittely hovioikeudessa on suullisen käsittelyn pöytäkirjan mukaan keskittynyt juuri näihin seikkoihin.

Käsittelyssä keskeisessä asemassa ovat olleet haastehakemuksen elinkautisvangin koevapauden aikana tekemät rikokset. Nämä rikokset eivät olleet olleet vielä hovioikeuden suullisen käsittelyn aikaan esillä rikosasian oikeudenkäynnissä, joten hovioikeudessa käsitellyt rikosasian asiakirjat ovat olleet JulkL:n 24 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädetyin tavoin salassa pidettäviä asiakirjoja. Yhtä keskeisessä asemassa on ollut Rikosseuraamusviraston elinkautisvankia koskeva lausunto, joka on suoraan YTJulkL:n 9 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla salassa pidettävä oikeudenkäyntiasiakirja. Näin ollen käsittelyssä on ollut esillä asiassa keskeisiä asiakirjoja, jotka ovat olleet sen laatuista, että hovioikeus on voinut YTJulkL:n 15 §:n 3 kohdan nojalla päättää, että suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta.

Edellä käsitellyssä huomioon otettavista seikoista ja salassa pidettävien asiakirjojen merkityksestä asiassa lausumani perusteella asian käsittely osittain yleisön läsnä olematta ei olisi ollut mielekästä.

Näin ollen katson, että hovioikeus ei ole ylittänyt harkintavaltaansa päättäessään YTJulkL:n 15 §:n 3 kohdan nojalla suullisen käsittelyn toimittamisesta kokonaan yleisön läsnä olematta.

2 Oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun perusteleminen

YTJulkL:n 28 §:n 4 momentin mukaan oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva ratkaisu on perusteltava. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva kirjallinen ratkaisu otetaan pöytäkirjaan tai siitä laaditaan erillinen asiakirja.

Hallituksen esityksen 13/2006 mukaan lainkäytön yleisen kontrolloitavuuden ja tuomioistuimen toimintaa kohtaan tunnettavan yleisen luottamuksen kannalta on tärkeää, että kansalaiset saavat riittävät tiedot oikeudenkäynnin julkisuutta rajoittavien ratkaisujen perusteista ja voivat siten arvioida tuomioistuimen harkintavallan käytön lainmukaisuutta.

Kantelija on kantelussaan ja vastineessaan väittänyt, että hovioikeus on päättäessään ennen käsittelyn alkua, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan yleisön läsnä olematta, ilmoittanut vain lainkohdan, johon päätös perustuu.

Hovioikeus on selvityksessään todennut, että puheenjohtaja oli suullisesti julistanut istuntosalissa olleille hovioikeuden päätöksen ja lainkohdan sekä sen, että asian käsittely suljetuin ovin johtuu siitä, että istunnossa käsiteltäisiin salassa pidettäviä asiakirjoja.

Suullisen käsittelyn pöytäkirjan mukaan hovioikeus on päättänyt YTJulkL:n 15 §:n 1 momentin nojalla, että asian suullinen käsittely toimitetaan kokonaan yleisön läsnä olematta, koska asiassa esitetään salassa pidettäväksi säädettyjä oikeudenkäyntiasiakirjoja.

Minulla ei ole perusteita katsoa, että suullisen käsittelyn pöytäkirja olisi edellä mainitulta osin virheellinen. Sen vuoksi lähdän siitä, että hovioikeuden päätös on ollut pöytäkirjassa lausutun mukainen.

Hovioikeus on sinänsä perusteluissaan tuonut esiin perusteen, jonka vuoksi suullinen käsittely on pidetty kokonaan yleisön läsnä olematta ja sovellettavan lainkohdan, johon päätös perustuu. Päätöksen lainmukaisuuden arviointia silmällä pitäen perustelut eivät kuitenkaan ole riittävät. Perusteluissa olisi tullut vähintäänkin huolellisesti ilmoittaa sovellettava nimenomainen säännös ja yksilöidysti säännöksen soveltamisen edellyttämät seikat.

Tältä osin totean vielä tarkemmin, että YTJulkL:n 15 §:ssä ei ole hovioikeuden perusteluissaan ilmoittamaa 1 momenttia, vaan vain 15 §, jossa on 7 kohtaa. Hovioikeus on nähdäkseni tosiasiassa soveltanut YTJulkL:n 15 §:n 3 kohtaa, joka olisi tullut perusteluissa mainita ja säännöksen sisältö selostaa. Tämän säännöksen soveltumisen kontrolloitavuuden kannalta ei ole myöskään riittävää, että hovioikeus on ylimalkaisesti todennut istunnossa käsiteltävän salassa pidettäviä asiakirjoja. Asiakirjat olisi tullut yksilöidä niin, että säännöksen soveltuvuus on havaittavissa. Rikosasian salassa pidettävien asiakirjojen, jotka eivät ole YTJulkL:n 9 §:n nojalla suoraan salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja, osalta olisi tullut vielä perusteluissa tuoda esiin niiden julkisen käsittelyn todennäköisesti aiheuttama merkittävä haitta tai vahinko niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Edelleen perusteluista olisi tullut käydä ilmi, miksi asiassa on päädytty toimittamaan suullinen käsittely kokonaan yleisön läsnä olematta.

Edellä lausumani perusteella katson, että hovioikeuden suljettua käsittelyä koskevat perustelut ovat puutteelliset.

3 Lupa kuvaamiseen ennen asian käsittelyn alkua

YTJulkL:n 21 §:n 2 momentin mukaan lupa tallentamiseen ennen asian käsittelyn alkua voidaan myöntää, jos:

- 1) tallentamisesta ei aiheudu merkittävää haittaa asianosaisen tai muun kuultavan yksityisyyden suojalle eikä se vaaranna hänen turvallisuuttaan eikä
- 2) luvan epäämiseen ole muuta 1 kohtaan verrattavaa painavaa syytä.

Helsingin hovioikeuden suullisen käsittelyn pöytäkirjan mukaan puheenjohtaja on kieltänyt valokuvaamisen istuntosalissa häiriöttömän käsittelykulun turvaamiseksi.

Lisäksi hovioikeuden ratkaisukokoonpanon selvityksessä todetaan, että huomioon ottaen asian luonne ja elinkautisvangin omakin hovioikeudelle esittämä harmittelu julkisuuden hänelle aiheuttamista valtavista paineista puheenjohtaja oli katsonut kokoonpanoa kuultuaan, että kuvaamisesta olisi voinut aiheutua merkittävää haittaa elinkautisvangin yksityisyyden suojalle. Kuvattava oli ollut vanki hänen rangaistuksensa suorittamista koskevassa asiassa.

Lähtökohtana on, että istuntosalissa saa kuvata vain oikeuden puheenjohtajan luvalla. YTJulkL:n 21 §:n 2 momentissa säädetään siitä, millä edellytyksillä lupa voidaan myöntää. Lain sanamuodon ("voidaan myöntää") mukaan kuvausluvan antaminen on näiden edellytysten täyt-

tyessäkin viime kädessä puheenjohtajan harkinnassa; velvollisuutta kuvausluvan antamiseen ei ole. Joka tapauksessa kuvaamisen kieltämiselle tulee olla asianmukainen peruste ja kuvauslupakäytännön tulee olla yhtenäistä, mikä puoltaa sitä, että kuvaaminen on pääsääntöisesti sallittava silloin, kun laissa mainitut edellytykset täyttyvät.

Käsillä olevassa tapauksessa hovioikeuden puheenjohtaja on kieltänyt valokuvaamisen istuntosalissa kokonaan ottamatta erikseen kantaa kuvaamiseen sallittavuuteen ennen käsittelyn alkamista.

Ennen käsittelyn alkamista tapahtuva kuvaaminen ei olisi kuitenkaan voinut häiritä varsinaisen asian käsittelyn kulkua. Pelkästään se, että asia on käsitelty kokonaan yleisön läsnä olematta, ei ole ollut myöskään esteenä kuvaamiselle ennen asian käsittelyä ottaen huomioon, että suljetun käsittelyn perusteena on ollut asiassa esitettävät salaiset asiakirjat.

Toisaalta hovioikeuden ratkaisukokoonpanon selvityksen mukaan elinkautisvanki itse on tuonut esiin julkisuuden hänelle aiheuttamat valtavat paineet. Lisäksi kysymys on ollut elinkautisvangin vapautumista koskevasta asiasta. Vapautuvan elinkautisvangin kuvaamisen ja kuvan julkaisemisen voidaan lähtökohtaisesti olettaa vaikeuttavan hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan. Kantelijan esittämän selvityksen mukaan elinkautisvanki on kuitenkin ollut suullisen käsittelyn aikaan omasta tahdostaan julkisuudessa. Tätä ei tosin ole osoitettu saatetun puheenjohtajan tietoon ennen kuin hän on tehnyt kuvaamislupaa koskevan ratkaisunsa.

Asiassa on siten ollut myös kuvausluvan kieltämisen puolesta puhuvia seikkoja. Niistä huolimatta asiassa olisi mielestäni ollut perustellumpaa myöntää lupa ennen käsittelyn alkua tapahtuvaan kuvaamiseen. Toisaalta en voi katsoa, että puheenjohtaja olisi ylittänyt hänelle laissa annetun harkintavaltansa päättäessään kieltää kokonaan kuvaamisen istuntosalissa.

4 Toimenpiteet

Saatan edellä kohdassa 2 esittämäni käsityksen oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan ratkaisun huolellisesta ja riittävästä perustelemisesta sekä kohdassa 3 esittämäni käsityksen ennen asian käsittelyn alkua tapahtuvaa kuvaamista koskevan luvan myöntämisen edellytyksistä Helsingin hovioikeuden ratkaisukokoonpanon ja Helsingin hovioikeuden tietoon.

Asia ei anna aihetta muihin toimenpiteisiini.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Petteri Mikkola

OIKEUSKANSLERINVIRASTO
